

ածել զսիրտորայս և զկապս հայերէմ լիցորի» (Վտ. րիւմ)։ Բան մը կրնար արժել ուրիմն այդ ուղղադարձական և ուղղաթիւսական պարապտումը, որ Հայ գիտնականի մը օժանդակութեամբ կըրցայ ի զլուի հիլի կատարելապէս։

Եթէ այս ամէնը՝ ձեր կարծիքով՝ բազում սողմով էր վստահ ոչնչի, և եթէ — նախորդ մամականիս դիտել կու տայի — առ տեղեւա թարգմանութեան մը առաջին թայկերու մշտնմըն ալ չեն, ի՞նչ հմաբաւորութիւն կայ արեւմտի ու սիրտորայի այդ համըկպումովն հմայելու Բառարանի մը սաղմնաւորութիւնը։

Հախ՝ զարմամայի պիտի ըլլար մեր առաջին թարգմանիչներուն համար ամէն լրանէ առաջ երկկեզուեայ բառարան մը պատրաստել, դեռ տող մը բան չթարգմանած մագաղաթի մը վրայ։ Անտրիկերի՝ որ մեզմէ շատ կանոնիս սկսած էին հեկեղեցական և այլ գիրքերու ի յուն թարգմանութիւններով պարասիլ՝ որ և է բառարան լուսնիւն, և ինչպէս յայտնի է, իրենց մէջ առաջինն շնորհալ (թ յարթ) ձեռնարկեց յոյն — ասորի բառերը մը յորհիկու, զարիք արաջ կատարուած թարգմանութիւններու ամբողջ մատենադարան մը իր առջեւ ունենայէ և իր ձեռքով քազմա հատար թարգմանութիւններ ալ արտադրել յիտոյ, չիքներէն ո՞ր թարգմանիչ իր ձեռքով տակ ունեցած է պատրաստ բառարան մը։ չերոնի մոս միթէ բառարան ունէ՞ր ընդայիցիքնէն լատիններէն՝ իր մեծ գործը ի զլուի համելու համար։ միթէ Աստուածաշունչի ձօքնամանից թարգմանութիւնը — ամբողջովն կամ մասամբ — քառարանով էր կատարուած։ Հայ թարգմանչի մը համար ալ՝ յոյն կամ ասորի լեզուի հմտութիւն կարեւոր էր թարգմանելու համար, այս կամ այն գիրքը. Գիր բառարանն ինքն էր կամ իր ուսուցիչը՝ անհրաժեշտ դիմումներու համար, երբեմն ալ հայ լեզուի տեղեկալ յոյն կամ ասորի գիտնական մը։ Այդ խօսուած օտար լեզուներու գործնական ուսումը բառարանի պէտքը զգալի էր բոլոր ժամանակին։

«Թարգմանիչները կ'ընէր ամտեղեակ էէնմ կըրնար ըլլայ թէ բառարանները անհրաժեշտ գոյծեր մ'են թարգմանութեանցն ու կ'ուսուցընէր թէ հմուց ի վեր բառարանը գոյութիւն ունէր յունաց և ասորաց մէջ։ Այս ասիսին յայտնեցի իմ խոմարն կարծիքս, իսկ այն պարզամէ՛ թէ Հայերը, Նոյսիտի մէջ, «վարձարան» ունէին, ի՞նչ հրաշխիք կընայ ընծային յունահայ կամ ասորա հայ բառարանի մը գոյութեան վերաբերմամբ, մամանամը որ այդ վարձարան կարծուածը ուրիշ բան էր կրնար ըլլայ քայց միայն՝ ասորական դպրոցի մը մէջ՝ 40-60 հայ տղաքնիքու աշակերտութիւն մը կամ ժամանոր դասարան մը՝ արքունիքէն սահմանուած ծախքով մը հոգացուած, Նոյնը կ'ընէր Գարսիկը, անշուշտ տարբեր պայմաններու տակ։

Գիտել տուած էր թէ Ն զարու թարգմանութեանց խումբերը գիտական, ուսումնական մկաբաղի մը ունէին. լա՛ւ. յունարէնի կամ ասորիերէնի ուսումն ընդունելուն համար ի՞նչ դժուարութիւն կար՝ իրենց ստացած հմտութեան և նաշակին համեմատ հայերէն շարադրիլու՝ առանց հասարակաց միջոցի մը՝ այսինքն առանց Բառարանի, Բայց դուք, սիրելի պարագայտ, աւելի առաջ երթալով՝ Գորիսի պէս թարգմանչի մը գրասենյակին վրայ ալ կը սիրէր գետեղել ձեր Բառարանը, ու կ'ուզէր ըսել թէ ա՛մ այլ իր թարգմանական ըրոյր հմտութիւնը անխմայ ու շուայլօրէն քաղած է այդ Բառարանէն. զը հաւատարմք։

իր լեզուին ըրվամղակ կալուածին մէջ կապակոտոր տոհորակումներով մախրող թարգմանիկ կրնար պատշանցելու պատասա հոմանիշնն. ու շարք մը իրարու հոնել տողելու ամթարգմանիլի հետեւակութիւնը, Առ այդ իրենց ցուցում մէջ կը բերէր Գ. Մակարայեցու Գ. ՆՆ համարին մէջ գործածուած բայը՝ գոր ութ համանիշներով թարգմանուած տեսնելով՝ իրաւումը կը համարէր կարծիլ թէ զորիւն ժշամաւոր Բառարանէն ընդօրինակած ըլլայ գանձուր. Հարցո՞ւմ մը, եթէ կը հերէր. ինչո՞ւ արդեօք մեր թարգմանիչը հո՛յն թայր մակապէս ու Մակարայեցուց ծե. զ. 6 համարին մէջ՝ այդ ութ համանիշներէն տարբեր բառով մը թարգմանիլ է՝ «խոստապարանց գըմացեայ»։ Այդ պահում չէ՞ր դիմած արդեօք իր Բառարանին... Բաց աստի՛ ի՞նչ հոկայ աշխատութիւն մը ըլլալուն էր այն, որպէս զի կարիք ըլլար՝ ըրվամղակ Աստուածաշունչի մէջ երկու տեսգած միայն գործածուած այդ բառը տասնի մօտ համանիշներով փոխադրուած գտնել անոր մէջ. թէնէ քաջ ճիշ գործը իր մէջ տօյն (գաւառ) բառը, վաճում զի 3-4 անգումներով օրէն (տօյն) թարգմանած է զայն մեր թարգմանիչը (Ա. Մակ. Ժ. գլ. 1)։

Սերաւեր որդեշնեքով

ԵՆԻԷ Ե. ԳՈՐԻՍԵԱՆ

Պ Ի Ի Ղ Ի Ա Ր Ե Ի

Հեղափոխ երջն արեւն է կարմրեր,
Շողջող ծիծաղ մ'իր կշտուրէն կը կախուի՝
Զարթուած երգով և ցօցերով լուսերիս
Կիւնեակէին և երկեցին հէ՛ր, ծախ։

Չանգակաւունը համբոյրէն ճանաչին
Մեթենշաղիկն մէջ կ'աօթէ բըւնուրին,
Եւ բերեց չէշն հատիկ, հատիկ այդ կանչին՝
Կ'արթնցընէ զհեղափոխ ցունը լըռին,

«Արեն ա՛նա՛ ոսկի՛, ոսկի՛ է ցաթեր»
Կ'երգէ զգընուկն, և ազօթի կ'ըջապալէ.
Քանի՛ սուրբ է հոն ազօթից քեզ, ա՛յ Տէր։

Գիւղի արփին՝ ստատապային սարին վրայ
Կ'արիւնտաճ մանուկ յաշերս անամար,
Ա՛հ է՛մ ժուռար. «Հայր մեր»ըս հոն սովեցայ։

Աւարտ

